

Er is nog tijd

meulenhoff.nl

Rodrigo García

Er is nog tijd

Herinneringen

van een zoon aan

Gabriel García Márquez

Vertaald door Ton Heuvelmans

MEULENHOF

ISBN 978-90-290-9519-8
ISBN 978-94-023-1869-2 (e-book)
NUR 320

Oorspronkelijke titel: *A Farewell to Gabo and Mercedes*
Omslagontwerp: © Alicia Tatone / Pinta Grafische Producties
Omslagbeeld: Getty Images / NSA Digital Archive
Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2021 Rodrigo García
© 2022 Nederlandse vertaling Ton Heuvelmans en
Meulenhoff Boekery bv, Amsterdam

Foto pag. 139: © Steve Pyke
Foto pag. 151: © Pía Elizondo
Alle andere foto's zijn afgebeeld met toestemming van het
García Márquez Family Archive.

Fragment pag. 11 en 79: *Honderd jaar eenzaamheid*, vertaald
door Mariolein Sabarte Belacortu, Meulenhoff, 2017
Fragment pag. 49: *De generaal in zijn labyrint*, vertaald door
Mieke Westra, Meulenhoff, 1989
Fragment pag. 99: *De herfst van de patriarch*, vertaald door
Mariolein Sabarte Belacortu, Meulenhoff, 1976
Fragment pag. 117: *Liefde in tijden van cholera*, vertaald
door Mariolein Sabarte Belacortu, Meulenhoff, 1986

De uitgever heeft ernaar gestreefd alle rechten van derden
te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die
desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden,
kunnen contact opnemen met Meulenhoff Boekery bv,
Amsterdam.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door
middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere
wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming
van de uitgever.

Voor mijn broer

INHOUD

Deel een	9
Deel twee	47
Deel drie	77
Deel vier	97
Deel vijf	115
<i>Dankbetuiging</i>	129
<i>Foto's</i>	131
<i>Chronologie</i>	153
<i>Bibliografie</i>	157
<i>Opmerking over het omslag</i>	159

Deel een

Entonces fue al castaño, pensando en el circo, y mientras orinaba trató de seguir pensando en el circo, pero ya no encontró el recuerdo. Metió la cabeza entre los hombros, como un pollito, y se quedó inmóvil con la frente apoyada en el tronco del castaño. La familia no se enteró hasta el día siguiente, a las once de la mañana, cuando Santa Sofía de la Piedad fue a tirar la basure en el traspatio y le llamó la atención que estuvieran bajando los gallinazos.

– Cien años de soledad

Toen liep hij naar de paranoot, denkend aan het circus, en terwijl hij stond te plassen probeerde hij aan het circus te blijven denken, maar hij kon de herinnering niet terugvinden. Met het hoofd tussen zijn hoog opgetrokken schouders, als een kuikentje, leunde hij met zijn voorhoofd tegen de stam van de paranoot, bewegingloos. De familie kwam er pas de volgende ochtend om elf uur achter, toen Santa Sofía de la Piedad naar de achterste binnenplaats ging om het vuilnis weg te gooien en het haar opviel dat de aasgieren begonnen neer te dalen.

– Honderd jaar eenzaamheid

I

Toen mijn broer en ik nog kinderen waren moesten we mijn vader beloven dat we in het jaar 2000 oudejaarsavond bij hem zouden vieren. In de loop van onze puberteit herinnerde hij ons diverse keren aan die belofte, en die vasthoudendheid van hem vond ik nogal gênant. Na verloop van tijd ging ik het beschouwen als zijn vurige wens om op die datum nog in leven te zijn. Hij zou dan tweeënzeventig zijn, ik veertig, en de twintigste eeuw zou ten einde lopen. Als tiener zeiden dat soort verre mijlpalen mij helemaal niets. Toen mijn broer en ik volwassen waren geworden kwam die belofte nog zelden ter sprake, maar op de vooravond van het nieuwe millennium waren we inderdaad allemaal samen in de lievelingsstad van mijn vader, Cartagena de Indias. ‘Wij hadden een afspraak, jij en ik,’ zei mijn vader op bedeesde toon tegen mij, en misschien vond hij zijn vasthoudendheid inmiddels ook ietwat gênant. ‘Dat klopt,’ zei ik, en we hadden het er niet meer over. Daarna zou hij nog vijftien jaar in leven blijven.

Toen hij tegen de zeventig liep vroeg ik hem waar hij ’s avonds aan dacht nadat hij de lichten had uitgedaan. ‘Dan denk ik dat het bijna afgelopen is.’ En hij vervolgde met een glimlach: ‘Maar er is nog

tijd... We hoeven ons nog geen zorgen te maken.’ Zijn optimisme was oprecht, en niet slechts een poging om mij gerust te stellen. ‘Op een dag word je wakker en dan ben je oud. Ongelooflijk,’ vervolgde hij. ‘Jaren geleden hoorde ik dat er een moment aanbreekt in het leven van een schrijver dat je geen lange romans meer kunt schrijven. Je hoofd kan de ingewikkelde structuur niet meer omvatten en het verraderlijke terrein van een lange roman niet meer overzien. Het is waar. Ik voel dat nu ook. Dus voortaan worden het kortere stukken.’

Toen hij tachtig was, vroeg ik hem hoe dat voelde.

‘Het uitzicht vanaf je tachtigste is verbazingwekkend, echt waar. En het einde is nabij.’

‘Ben je bang?’

‘Nee, ik word er heel verdrietig van.’

Terugdenkend aan die momenten raak ik steeds weer ontroerd door hoe bereidwillig hij was, vooral gezien de hardvochtigheid van mijn vragen.

2

Op een doordeweekse ochtend in maart 2014 bel ik mijn moeder, en ze vertelt dat mijn vader al twee dagen met een verkoudheid in bed ligt. Dit is niet ongebruikelijk voor hem, maar ze verzekert me dat het deze keer anders is. ‘Hij eet niets en hij wil niet uit bed komen. Hij is zichzelf niet. Hij is lusteloos. Met Álvaro is het ook zo begonnen,’ vervolgt ze, verwijzend naar een vriend van mijn vaders leeftijd die het jaar ervoor overleden was. ‘Deze keer is het menens,’ voorspelt ze. Ik ben niet verontrust door het telefoontje, omdat de verwachting gebaseerd kan zijn op angst en bezorgdheid. Ze bevindt zich in de levensfase waarin met enige regelmaat oude vrienden overlijden. En ze is onlangs hard getroffen door het overlijden van twee familieleden, haar jongste en dierbaarste broer en zus. Maar door haar telefoontje slaat mijn fantasie op hol. Betekent dit echt het begin van het einde?

Mijn moeder, die tweemaal kanker heeft gehad en overleefd, moet voor medisch onderzoek naar Los Angeles, dus we besluiten dat mijn broer, die in Parijs woont, overkomt naar Mexico-Stad om bij vader te zijn. Ik zal moeder gezelschap houden in Californië. Meteen nadat mijn broer is gearriveerd

delen de cardioloog en de leider van het medische team hem mee dat mijn vader een longontsteking heeft en dat het team veel geruster zou zijn als ze mijn vader konden opnemen in het ziekenhuis voor nader onderzoek. Het blijkt dat hij dat al een paar dagen geleden aan mijn moeder heeft voorgesteld maar dat ze daar niets voor voelt. Misschien was ze bang voor wat een diepgaand medisch onderzoek aan het licht zou brengen.

3

Door de telefoontjes met mijn broer van de dagen daarna kan ik me een beeld vormen van het verblijf van mijn vader in het ziekenhuis. Als mijn vader wordt ingecheckt door mijn broer, springt de administratrice van opwinding op van haar stoel als ze zijn naam hoort. ‘Mijn god, de schrijver? Vindt u het goed dat ik mijn schoonzus even bel? Dit móét ik haar vertellen.’ Hij smeekt haar dat niet te doen, en ze stemt aarzelend toe. Om zijn privacy te waarborgen krijgt mijn vader een kamer ergens aan het einde van een gang, maar diezelfde dag nog komen er artsen, verpleegkundigen en overig medisch personeel, technici, andere patiënten, onderhouds- en schoonmaakpersoneel (en misschien ook wel de schoonzus van de administratrice) langs zijn kamer om een glimp van hem op te vangen. Het ziekenhuis reageert hierop door zeer beperkt bezoek toe te laten op die gang. Inmiddels beginnen zich ook journalisten te verzamelen bij de hoofdingang van het ziekenhuis, en het bericht wordt verspreid dat hij er slecht aan toe is. Eén ding wordt ons luid en duidelijk aan het verstand gebracht: de ziekte van mijn vader zal deels een publieke aangelegenheid zijn. We kunnen de deur niet

helemaal dichtgooien omdat een groot deel van de nieuwsgierigheid naar hem voortkomt uit oprechte bezorgdheid, bewondering en genegenheid. Toen mijn broer en ik nog klein waren, noemden onze ouders ons altijd, terecht of niet, de best opgevoede kinderen ter wereld, en die verwachting moet natuurlijk worden ingelost. Wij moeten die uitdaging, beleefd en dankbaar, aangaan en waarmaken. Dat zullen we moeten doen en tegelijkertijd onze moeder ervan overtuigen dat de grens tussen privé en openbaar, voor zover wij dat kunnen bepalen, ten strengste wordt bewaakt. Dit is voor haar altijd van enorm belang geweest, ondanks, of misschien wel dankzij, haar verslaving aan de meest schandalige roddelprogramma's op tv. 'Wij zijn geen beroemdheden,' hield ze ons vaak voor. En ik weet zeker dat ik deze korte biografie pas kan publiceren als ze die niet meer kan lezen.

Mijn broer heeft mijn vader in twee maanden niet gezien en merkt dat hij meer gedesoriënteerd is dan anders. Mijn vader herkent hem niet en is ongerust omdat hij niet weet waar hij is. Hij wordt enigszins gerustgesteld door zijn chauffeur en secretaresse die hem om beurten bezoeken, en een van hen, afgewisseld door de kokkin of de huishoudster, brengt de nacht bij hem door in het ziekenhuis. Het heeft geen zin dat mijn broer ook blijft, omdat mijn vader behoefte heeft aan een bekend gezicht als hij midden in de nacht wakker wordt. De artsen vragen mijn broer hoe de toestand van mijn vader is vergeleken met enkele weken geleden, omdat ze

niet kunnen vaststellen of zijn geestestoestand het gevolg is van dementie of van zijn huidige zwakke gesteldheid. Hij slaat wartaal uit en kan zelfs op eenvoudige antwoorden geen samenhangend antwoord geven. Mijn broer bevestigt dat hoewel mijn vaders toestand iets verergerd lijkt, die niet veel afwijkt van de afgelopen maanden.

Dit is een van de belangrijkste academische ziekenhuizen van het land, dus de volgende ochtend komt er meteen een arts langs vergezeld van een groepje coassistenten. Ze verzamelen zich bij het voeteneinde en luisteren naar de arts die de toestand en de behandeling van de patiënt uitgebreid bespreekt. Mijn broer stelt vast dat de jonge artsen geen idee hebben wie er in dit bed ligt. Naarmate het besef van zijn identiteit tot hen doordringt, bekijken ze hem stuk voor stuk met nauwelijks verholten nieuwsgierigheid. Als de arts vraagt of er nog vragen zijn, schudden ze allemaal het hoofd en lopen als eendjes achter hem aan de gang op.

Minstens tweemaal per dag, als mijn broer aankomt bij het ziekenhuis of weer vertrekt, regent het vragen vanuit de menigte journalisten. Hij blijft beleefd als een vroegnegentiende-eeuwse heer en is daarom van nature niet in staat iemand die hem direct aanspreekt te negeren. Dus als hem gevraagd wordt: ‘Gonzalo, hoe gaat het vandaag met uw vader?’ voelt hij zich verplicht de groep te naderen en raakt hij verzeild in een onvoorbereide persconferentie. Ik zie fragmenten daarvan op televisie, en hij slaat zich er manmoedig hoewel gespannen door-

heen, gesterkt door zijn zelfdiscipline. Ik raad hem aan om daarmee op te houden. Ik leg uit dat als je een foto ziet van een filmster die stuurs kijkend een koffiebar uit komt, met gebogen hoofd de buitenwereld negerend, dat niet onbeschoft of arrogant van haar is. Ze probeert alleen zo snel mogelijk en met enige waardigheid bij haar auto te komen. Hij hoort me aan met de angstvalligheid van iemand die wordt overgehaald om een misdaad te plegen. Als hij mijn advies uiteindelijk opvolgt, gebeurt dat niet zonder schuldgevoelens, maar na enige oefening geeft hij toe dat hij op den duur wel wat van die heidense praktijken uit de showbusiness zou kunnen overnemen.

Vaders longontsteking reageert gunstig op de behandeling, maar uit de scans blijkt dat zich vocht heeft opgehoopt achter het borstvlies, en er zijn verdacht uitzijnde vlekken zichtbaar op zijn long en lever. Deze kunnen wijzen op kwaadaardige tumoren, maar de artsen willen daar niet over speculeren zonder een biopsie te nemen. De betreffende gebieden zijn moeilijk te bereiken, dus het celweefsel kan alleen onder algehele narcose worden verkregen. Gezien zijn huidige toestand is het niet uitgesloten dat hij daarna niet meer op eigen kracht zal kunnen ademen en op een beademingsapparaat moet worden aangesloten. Dit soort dingen ken ik van medische tv-programma's, simpel maar daardoor niet minder verpletterend. In Los Angeles leg ik de situatie voor aan mijn moeder, en zoals te verwachten wil ze niets weten van een beademingsapparaat. Dat wil zeggen:

geen operatie, geen biopsieën en zonder de diagnose kanker geen verdere behandeling.

Mijn broer en ik bespreken de situatie en besluiten dat hij enige druk moet uitoefenen op een van de behandelende artsen, het afdelingshoofd of de longchirurg misschien, om een voorspelling te doen. Mijn broer vraagt: ‘Als er kwaadaardige tumoren zitten in de longen of de lever’ – áls, altijd áls – ‘wat zou dan de prognose kunnen zijn?’ Dan zou hij nog een paar maanden hebben, misschien langer, maar alleen mét chemotherapie. Ik omschrijf de situatie en de symptomen aan vaders bevriende oncoloog in Los Angeles, en die zegt op kalme toon: ‘Het is misschien longkanker,’ en hij vervolgt: ‘Als ze dat vermoeden bevestigen, neem hem dan mee naar huis en maak het hem daar gerieflijk, en wat er ook gebeurt, stuur hem niet meer terug naar het ziekenhuis. Zo’n verblijf in het ziekenhuis is funest, voor jullie allemaal.’ Ik overleg met mijn schoonvader in Mexico, die ook arts is, en zijn reactie is in grote trekken hetzelfde: houd hem thuis, dat is veel comfortabeler voor mijn vader en voor ons allemaal.

4

Ik moet met mijn moeder praten en haar ergste vermoedens bevestigen dat de man met wie ze al meer dan een halve eeuw getrouwd is, ongeneeslijk ziek is. Op een zaterdagochtend wacht ik tot we alleen zijn. Ik leg de situatie uit en geef een weloverwogen opsomming van wat er allemaal gebeurd is en wat de huidige toestand is. Ze luistert en kijkt me aan met een dromerige blik waarin lichte desinteresse lijkt door te schemeren, alsof ze een verhaal te horen krijgt dat ze al vaak gehoord heeft. Maar als ik de eindconclusie nader, probeer ik kort en duidelijk te zijn: waarschijnlijk heeft hij long- of leverkanker, misschien wel allebei, en hij heeft nog maar een paar maanden te leven. Voordat haar gezicht enige emotie kan verraden, gaat haar telefoon, en tot mijn verbazing neemt ze gewoon op. Ik observeer haar vol ontzetting terwijl ze praat met iemand in Spanje en verbaas me om dit levende, ademende schoolvoorbeeld van verdringing. Het is op zijn eigen wijze zowel mooi als vertederend. Ondanks haar kracht en karaktereigenschappen is ze net als ieder ander. Ze houdt het gesprek kort, hangt op, richt zich rustig tot mij en zegt: ‘En nu?’, alsof we de keuze bespreken om rechtdoor te gaan of rechts af te slaan. ‘Gon-

zalo brengt hem overmorgen thuis. We moeten het vliegtuig naar Mexico nemen.’ Ze knikt, laat mijn woorden tot zich doordringen en vraagt dan: ‘Dus dat was het dan? Wat je vader betreft?’

‘Ja, daar lijkt het wel op.’

‘*Madre mía*’, zegt ze en steekt haar elektronische sigaret op.

5

Schrijven over de dood van dierbaren is ongetwijfeld even oud als het schrijven zelf, en toch raak ik nogal overstuurd door de neiging om dat te doen. Ik walg ervan dat ik nu overweeg om aantekeningen te maken, ik schaam me er zelfs voor en opnieuw als ik mijn aantekeningen teruglees en herzie. Wat de zaak emotioneel nogal beladen maakt is het feit dat mijn vader zo beroemd is. Achter de behoefte om te schrijven gaat wellicht de verleiding schuil om in dit vulgaire tijdperk je eigen roem na te streven. Misschien is het beter om niet aan de verleiding toe te geven en bescheiden te blijven. Uiteindelijk is bescheidenheid mijn favoriete vorm van ijdelheid. Maar zoals doorgaans het geval is bij schrijven, kiest het onderwerp jou, en dus heeft het weinig zin je te verzetten.

Een paar maanden geleden vroeg een vriendin hoe mijn vader omging met zijn geheugenverlies. Ik zei haar dat hij uitsluitend in het hier en nu leeft, verlost van het verleden, niet gehinderd door verwachtingen voor de toekomst. Voorspellingen doen gebaseerd op eerdere ervaringen, wat evolutionair van belang heet te zijn, alsmede een van de bronnen is voor de verhalenverteller, maakt geen onderdeel meer uit van zijn leven.